

РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

**ОНОВЛЕННЯ ЗМІСТУ, ФОРМ ТА
МЕТОДІВ НАВЧАННЯ І ВИХОВАННЯ
В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ**

Збірник наукових праць

Наукові записки
Рівненського державного гуманітарного університету

Випуск 34

Заснований в 1996 році

Рівне – 2006

ББК 74.20

О - 59

УДК: 37: 371: 372: 373: 374: 376: 378: 379

**ОНОВЛЕННЯ ЗМІСТУ, ФОРМ ТА МЕТОДІВ НАВЧАННЯ І ВИХОВАННЯ В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ:
Збірник наукових праць. Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету.
Випуск 34. — Рівне: РДГУ, 2006. — 188 с.**

Збірник наукових праць містить статті з актуальних проблем теорії та історії педагогіки, дидактики вищої і загальноосвітньої школи, теорії і методики виховання та розвитку учнівської молоді в закладах освіти.

Опубліковані матеріали можуть бути корисними для науковців, учителів, практичних працівників освіти, керівників загальноосвітніх навчальних закладів, викладачів та студентів вищих педагогічних навчальних закладів.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Головний редактор:

Хом'як Іван Миколайович – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет).

Заступник головного редактора:

Янцур Микола Сергійович – кандидат педагогічних наук, професор (відповідальний секретар) (Рівненський державний гуманітарний університет).

ЧЛЕНИ РЕДАКЦІЙНОЇ КОЛЕГІЇ:

Бех Іван Дмитрович – доктор психологічних наук, професор, член-кореспондент АПН України (Інститут проблем виховання АПН України);

Воробйов Анатолій Миколайович – кандидат педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Дем'янчук Анатолій Степанович – доктор педагогічних наук, професор, дійсний член АНВШ України (Міжнародний економіко-гуманітарний університет ім. академіка Степана Дем'янчука);

Карпенчук Світлана Григорівна – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Коваль Ганна Петрівна – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Левківський Михайло Васильович – доктор педагогічних наук, професор (Житомирський державний педагогічний університет ім. Івана Франка);

Лисенко Неля Василівна – доктор педагогічних наук, професор (Прикарпатський державний педагогічний університет ім. В. Стефаника);

Лісова Світлана Валеріївна – доктор педагогічних наук, професор (Міжнародний економіко-гуманітарний університет ім. академіка Степана Дем'янчука);

Малафійк Іван Васильович – кандидат педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПСН (Рівненський державний гуманітарний університет);

Мітюров Борис Никифорович – доктор педагогічних наук, професор, дійсний член АПСН (Рівненський державний гуманітарний університет);

Павелків Роман Володимирович – доктор психологічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Павлютенков Євген Михайлович – доктор педагогічних наук, професор (Запорізький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти);

Пальчевський Степан Сергійович – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Пасічник Ігор Демидович – доктор психологічних наук, професор (Національний університет “Острозька Академія”);

Поніманська Тамара Іллівна – кандидат педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Савчин Мирослав Васильович – доктор психологічних наук, професор (Дрогобицький державний педагогічний інститут ім. Івана Франка);

Терещук Григорій Васильович – доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПН України (Тернопільський державний педагогічний університет ім. Володимира Гнатюка);

Тищук Віталій Іванович – кандидат педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПСН (Рівненський державний гуманітарний університет).

Затверджено Вченою Радою Рівненського державного гуманітарного університету (протокол №11 від 30.06.2006 р.).

Збірник затверджений ВАК України як наукове фахове видання, в якому можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукового ступеня доктора і кандидата наук з педагогіки (постанова Президії ВАК України №1-05/7 від 9.06.1999 р. та додаток до постанови ВАК України від 11.10.2000 р. №1 – 03/8).

За достовірність фактів, дат, назв і т. п. відповідають автори статей. Думки авторів можуть не збігатися з позицією редколегії. Рукописи рецензуються і не повертаються.

Адреса редакції: 33028 м. Рівне, вул. Остафова, 31. Рівненський державний гуманітарний університет

ISBN 966 — 7281 — 08 — 5.

© Рівненський державний гуманітарний університет, 2006

combined.

Key words: *methods of teaching, situational approach, situation, communication, interpersonal communication.*

Одержано редакцією 20.04.2006.

УДК 37. 035. 3 – 057. 874

В.М. ТРОФІМЧУК

ОРГАНІЗАЦІЙНІ ФОРМИ ТА МЕТОДИ ХУДОЖНЬО-КОНСТРУКТОРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТАРШОКЛАСНИКІВ

Резюме. В статті розкривається практичний аспект застосування комплексу інноваційно-організаційних форм та методів формування художньо-конструкторських знань, умінь та навиків старшокласників в процесі трудової підготовки.

Ключові слова: *методи навчання, форми навчання, старшокласники, творча діяльність, художнє конструювання.*

Постановка проблеми. Художнє конструювання дає учням широкі можливості для виявлення власної індивідуальності, безпосередньої участі школярів у творчій діяльності на доступному рівні складності, розкриває великі перспективи комплексного формування творчого потенціалу. Крім того, досягаючи глибини майстерності дизайну школярі пізнають дивовижний світ його краси, що сприяє формуванню моральних ідеалів, естетичного смаку, підвищенню їх культурного рівня. Тому пошук методів, які б сприяли підвищенню рівня засвоєння учнями програмного матеріалу, вивільнили час для формування художньо-конструкторських знань, умінь, навиків та розвитку творчих здібностей, є актуальною проблемою сьогодення.

Аналіз досліджень та публікацій. Проблема методів та їх класифікації була і є предметом дискусій у педагогіці. Дану проблему досліджували Ю.К. Бабанський, Є.Я. Галант, А.А. Киверялг, М.М. Скаткін, І.Я. Лернер, Д.О. Тхоржевський та ін. Класифікація методів у технічній творчості аналізувалась і розроблялась П.М. Андріановим, П.М. Алексеевим, Г.С. Альтшуллером, І.І. Бакою, Г.Я. Бушом, Ч. Вайтінгом, А.А. Гіном, А. Горським, А.Г. Дубовим Р.П. Скульським, В.І. Качневим, В.В. Колотиловим, Ю.С. Столяровим, В.К. Сидоренком, О.М. Коберником, А. Осборном, В.О. Моляко та ін.

Формулювання цілей статті. Дане дослідження є спробою оптимізувати навчально-виховний процес завдяки розробці комплексу інноваційно-організаційних форм та методів формування художньо-конструкторських знань, умінь та навиків старшокласників в процесі трудової підготовки.

Виклад основного матеріалу. Результати досліджень свідчать про певні труднощі, що виникають у вчителів при виборі організаційних форм та методів навчання художньому конструюванню. Велика кількість методів, які забезпечують багатогранну художньо-конструкторську підготовку утруднює орієнтацію і вибір найбільш ефективних із них для конкретного заняття або його фрагменту. Тому перед нами виникла проблема класифікації всіх методів, які можуть бути використані в процесі художньо-конструкторської діяльності старшокласників.

Метод навчання є системою цілеспрямованих дій вчителя, який організовує пізнавальну та практичну діяльність учня, що забезпечує засвоєння ним змісту освіти і тим самим мети навчання [7, 238].

Художньо-конструкторська діяльність учнів є одним із видів навчально-виховної роботи і підпорядковується закономірностям загальної дидактики. З цього можна зробити висновок, що при формуванні художньо-конструкторських знань і умінь є потреба користуватися тими методами, які існують у загальній дидактиці. Разом з тим багатоплановість творчої художньо-конструкторської діяльності потребує повторення, поглиблення і розширення знань з таких дисциплін як трудове навчання, креслення, математика, образотворче мистецтво та ін., а отже, й залучення методик навчання цих предметів.

Методика художньо-конструкторської діяльності передбачає застосування і систематизацію основних інформаційних методів (схема 1) та ряду спеціалізованих методів (схема 2), специфіка яких полягає в поєднанні наукового і художньо-творчого мислення [1]. Дослідження процесу навчального проектування привело в методиці до концепції цілісного навчання, яке виражається в методі комплексного проектування, який в ході навчального процесу розкриває перед учнями всю складність створення художньо-конструкторського організму.

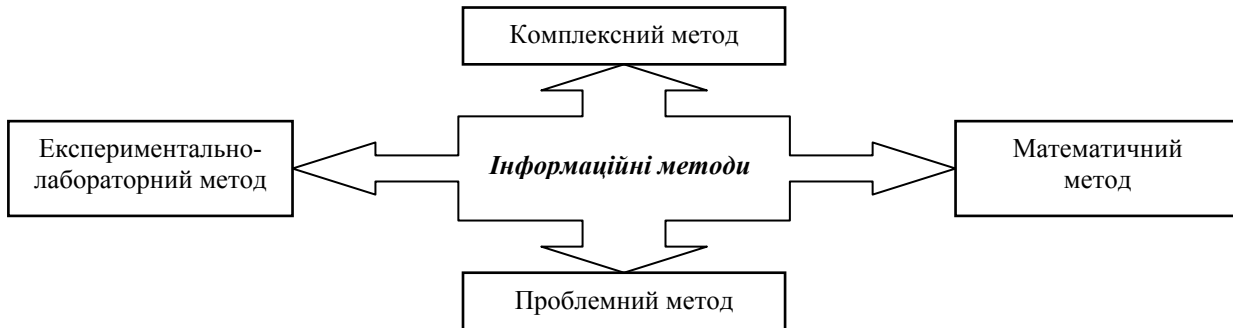
В процесі художньо-конструкторської діяльності учні повинні опанувати методом аналізу (типологічного, функціонального, економічного, візуального) і методом синтезу (прийомами компонування цілісної системи об'єкта і засобами гармонізації), який передбачає узагальнення й глибокий аналіз раніше накопиченої інформації. Художник-конструктор вивчає й перетворює весь змістово-функціональний арсенал художніх засобів і на основі оволодіння закономірностями та принципами розробки проєкції моделей виконує нові ескізи, конструкції моделі тощо.

Метод комплексного проектування здобуває характер проблемного проектування. Глибина розуміння заданої програми визначається тим, наскільки повно виявлені її специфічні проблеми. Творчий процес збагачується новітньою науковою і художньо-технічною інформацією, створюються сприятливі умови для відкриття нового та розвитку творчого мислення учнів. При застосуванні проблемного методу переважає

пошуково-творча діяльність та пізнавальна активність учнів, ведучим стимулом якої є проблемність. „Початок мислення в проблемній ситуації”, – пише С.Л.Рубінштейн [11, 15].

Впровадження наукових даних в процес навчання художньому конструюванню переплітає пізнавальну діяльність учнів з методами наукового дослідження. Будь-яка художньо-композиційна задача в навчальному процесі вирішується з урахуванням науково-технічного прогресу в конструюванні. Практично це реалізується у використанні експериментально-лабораторного методу, який забезпечує об'єктивність рішень.

Схема 1.

Учні повинні розуміти широку перспективу розвитку суспільства, його запитів і соціальних умов. Передбачення вимог, які будуть висуватися до виробів, складає зміст перспективного проектування під час виконання дизайн-проекту.

Метод комплексного проектування доцільно поєднувати з *методом проблемного проектування*. Даний метод виходить з того, що навчання вимагає активного розумового процесу, який стимулюється наявністю проблематики. Метод проблемного проектування супроводжується ясным формулюванням і розкриттям різних аспектів, які впливають з досліджуваної програми проектування. Постановка перед кожним учнем локальної проблеми стимулює пошук і конкретизує напрямок творчих зусиль. Тим самим дизайн-проект здобуває чітко виражений задум. Природно, що проблема повинна впливати із суті завдання і бути для даної програми характерною.

Проблемний метод припускає серйозні розумові і творчі зусилля в подоланні труднощів завдання, розглянутого під кутом зору висунутої концепції і сформульованої задачі. При цьому творчий процес конструювання являє собою ланцюг логічних операцій: постановка проблеми, передбачення кінцевого результату, відшукування протиріч, які заважають досягненню мети, і їх вирішенню. Проблемне проектування розвиває вольові якості учнів, вчить продуктивному мисленню та евристичній творчій діяльності, сприяє засвоєнню знань, які є необхідними в процесі розв'язування художньо-конструкторських завдань.

Проблемна ситуація – це психічний стан інтелектуального утруднення, яке виникає в людини тоді, коли вона у ситуації розв'язуваної нею проблеми (задачі) не може пояснити новий факт за допомогою наявних знань або виконати відому дію раніше знайомими способами, а повинна знайти новий спосіб дії [10,109-110]. Іншими словами, проблемна ситуація містить щось невідоме, нерозкрите, але передбачуване. Наявність у проблемній ситуації суперечливих даних породжує процес мислення, спрямований на їх розкриття. Усвідомлення вимог, висунутих до об'єкта в умовах проблемної ситуації, веде до упорядкування уяви і фантазії учнів та гарантує більш реалістичне відношення до роботи. Для того, щоб створювати і застосовувати проблемні ситуації, психологами створені типології проблемних ситуацій. На сьогоднішній день існує декілька таких типологій [7; 9]. Проблемна ситуація викликає в учня стан психологічного утруднення, що призводить, у свою чергу, до активної розумової діяльності. Для того, щоб виникла розумова активність, потрібне виконання визначених умов, першою з яких є *наявність визначеної бази знань по поставленій проблемі*. Більш того: „Процес мислення виникає лише при визначеному ступені непогодженості між засвоєними і засвоюваними знаннями, що відповідає деякій одиниці, обумовленій творчими можливостями і рівнем розвитку суб'єкта. Власне, тільки в цьому відносно вузькому діапазоні неузгодженості і можливий процес мислення, що приводить до виявлення невідомого у виниклій проблемній ситуації”, – відзначає О.М.Матюшкін [9, 42]. Іншою необхідною умовою „прийняття” проблемної ситуації є *наявність „деякого досвіду активного навчання та сприятлива, доброзичлива обстановка в класі”* [6, 66].

Метод проблемного проектування: забезпечує розвиток творчих художньо-конструкторських здібностей учнів, виробляє в них ініціативу та навички самостійної роботи; вчить оцінювати формоутворюючі фактори, які змінюються в конкретних умовах та розвиває логічне і критичне мислення; передбачає мотивований вибір проблеми для кожного учня, спрямування принципового рішення теми і служить метою засвоєння нового; використовуючи переваги групового навчання, дозволяє охопити всі основні проблеми, які розкривають дану тему проектування; вчить творчому співробітництву в колективі.

Проблемне проектування передбачає включення майбутнього об'єкта в деяку конкретну ситуацію, систему зв'язків, відношень зовнішнього і внутрішнього, дозволяє по-новому сформувати проектну модель.

Метод експериментально-лабораторного проектування включає в процес роботи над проектом науковий аналіз, метод міркувань на основі наукових даних і лабораторних досліджень, служить цілям різноманітного проектування. Експериментальний підхід передбачає чотири фази: перша фаза —

спостереження, яка дозволяє виявляти важливі факти і дізнаватися про них (містить сприйняття й аналітичний відбір); друга фаза — формулювання гіпотези про залежності, які можуть існувати між фактами. Творча фаза випереджає експериментування і містить розробку попередніх ідей і концепцій. Гіпотеза, тобто припущення про існування якоїсь залежності між фактами, повинна бути правдоподібною і доступною перевірці; третя фаза — експериментування у власному змісті слова, ціль якого — перевірка гіпотези; припускає вивчення об'єкта і лабораторну перевірку на макетах; четверта фаза — обробка результатів, їх інтерпретація, пояснення й узагальнення [12, 106].

Учень, володіючи ідеєю, пошук і лабораторну перевірку провдить цілеспрямовано, що, в свою чергу, забезпечує ефективні результати проектування. Його самостійні спостереження включають елементи дослідження й експерименту вже на ранніх етапах проектного моделювання. Особливого значення набувають лабораторні роботи на макетах по кольорознавству, вони допомагають об'єктивно вибрати варіант.

Метод експериментального проектування (*пошук аналогів у структурах рослин*) включає пошук нових ідей конструювання, принципів і засобів формоутворення промислових виробів та живої природи. У цьому зв'язку важливе вивчення учнями основ біоніки — науки про використання в художньому конструюванні знань про конструкції і форми, принципи і технологічні процеси живої природи [5].

Причини особливої уваги художнього конструювання до законів формоутворення живої природи можна простежити в загальному принципі природи і дизайнерського мистецтва: „*економія матеріалу та енергії*”. Художнє конструювання, як особливий вид мистецтва має, з однієї сторони, безпосередній зв'язок з матеріальним виробництвом, перед яким, як відомо, стоїть споконвічна проблема економії матеріалу. А з другої — жива природа має тенденцію, в процесі свого розвитку, прагнути до економії енергії. Це дає можливість використовувати закономірності формоутворення живих структур саме в конструктивному плані, а не з метою якихось формальних пошуків. Тому біоніку доцільно розглядати, як прикладну дисципліну в творчій діяльності художника-конструктора.

Робота художника конструктора з природними аналогами полягає не в простому порівнянні, а в пошуку методів і способів технічного моделювання біологічних процесів. Аналізуючи природну форму, художник-конструктор прагне осмислити її тектоніку, яку не можна розглядати як випадкове поєднання об'ємів, якою б складною вона не була. Гармонійність її розвивається по строго визначених законах і принципах. Тому вивчення принципів структуроутворення рослин може стати для учнів актуальною задачею шляхом використання біонічних досліджень для художньо-конструкторського моделювання. Кінцева мета експериментально-дослідницького методу — виконання учнями оригінальних творчих проектних пропозицій по розвитку даного типу виробів.

Сфера використання ідей, понять і *методів математичних наук* та сучасної обчислювальної техніки до області художнього конструювання все більш розширюється.

Математичні методи у творчому процесі художнього проектування і конструювання є допоміжними засобами пізнання. Кібернетичні пристрої моделюють механізм формально-логічного мислення, задача інтерпретації результатів машинної обробки залишається за творчою особистістю „оператора”. Психофізіологічні особливості людини дозволяють їй оперувати з „недозрілими” ідеями і проводити широкі аналогії та гіпотези. Говорячи про перевагу мозку в порівнянні з обчислювальними машинами, Н. Вінер відзначає: „Головне з цих переваг, очевидно, — здатність, мозку оперувати з нечітко окресленими поняттями” [4, 82].

Дизайнер, застосовуючи математичні методи умовного відтворення досліджуваного явища на машинах, розширює можливості свого мислення. Оптимальне проектування припускає спільне використання людини і машини в одній системі. Комплекс „людина-машина” — розумний симбіоз, у якому направляючою силою служать людські ідеї [4, 6].

Дизайнер виступає як критик і експерт. Для прийняття рішень він керується інтуїцією і власним досвідом. Машина робить упорядкований перебір варіантів, обробляє величезний об'єм інформації і підготовлює обґрунтоване рішення. Таке обґрунтування припускає одержання точної кількісної міри (оптимальне рішення) при певних обмеженнях (наприклад, норм і правил) і критеріях (наприклад, економіки).

Оцінюючи перспективи застосування математичних і статистичних методів у дизайн-освіті, потрібно враховувати специфіку навчального процесу як процесу творчого. В умовах коли проектування має потребу в оптимізації проектних рішень, варто розкрити перед учнями, скоріше, напрямок застосування електронно-обчислювальних машин, а не способи конкретного використання їх у проектуванні.

Прискорення процедури навчального проектування — вибір варіантів учнем при консультації досвідченого педагога — ґрунтується на деяких загальних уявленнях, закономірностях і в результаті порівняння з аналогами реальних об'єктів. У процесі проектування учні мають можливість використовувати математичні методи, для чого в старших класах їх варто ознайомити з основами програмування. Учні, підготовлені у теоретичному відношенні, можуть перейти від порівняння суб'єктивно відібраних варіантів до оперативного аналізу рішень і об'єктивного відбору оптимального.

Методика художнього проектування в школі дозволяє встановити сфери застосування сучасної комп'ютерної техніки у складному процесі художньо-конструкторської творчості. У підготовчій стадії проектування може бути використана машинна пам'ять, що має запам'ятовуючий і переробний пристрій, з метою витягу в процесі ескізування необхідної і достатньої інформації на додаток до оперативної пам'яті

учня.

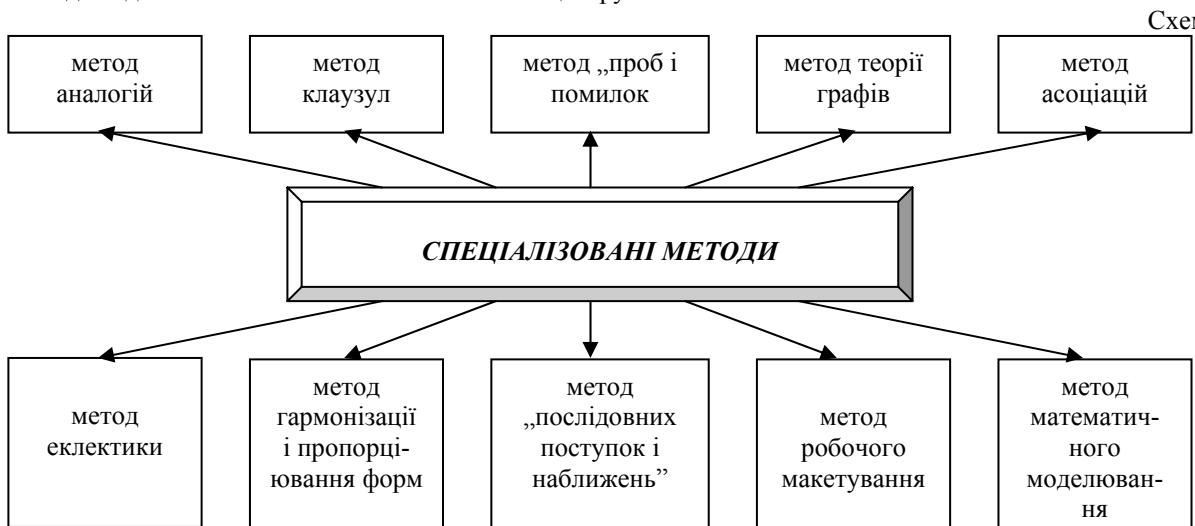
На етапі творчого пошуку переважають художньо-образна діяльність мислення, уява і творча інтуїція художника-конструктора [2]. Творчий пошук нового і постановка проблеми в навчальному процесі не моделюються за допомогою машин і залишаються за учнями і педагогом.

На етапі творчої розробки, коли розкривається кількісна і якісна складність і взаємозв'язок наукових, технічних і економічних проблем, можуть бути застосовані автоматизовані кібернетичні машини, перетворювачі, які моделюють, контролюють та прискорюють процеси художнього конструювання. При створенні об'ємно-просторових структур неминуче зачіпаються десятки факторів: добір оптимального варіанта, оцінка економічної доцільності, конструктивної структури (матеріал, типорозміри, власна вага) може бути зроблена за допомогою алгоритмізації і програмування.

Художнє проектування припускає використання методу інформаційно-логічного моделювання процесів, які можуть бути точно формалізовані, тобто виражені у вигляді послідовної системи розпоряджень (алгоритмів), що визначають логічну структуру процесу, правила переходу від стану до стану (у припустимих інтервалах).

Однак алгоритмічні методи допомагають розкрити рішення, потенційно закладені в алгоритмі. Разом з тим для рішення складних задач намічаються шляхи розробки евристичних програм [3, 187], у яких допускається використання деяких прийомів роботи людини при рішенні нею задач в умовах неповної поточної інформації. Основу процесу складе розробка програми пошуку, аналіз засобів і цілей, планування рішення проблеми. Розвиток ідей евристичного програмування в сукупності з алгоритмічними методами розширить можливості застосування електронно-обчислювальних машин для цілей художнього проектування.

Питання про оптимальне проектування в навчальному процесі тісно пов'язане з розвитком у школі наукових досліджень і наявністю обчислювального центру.

Поряд із зазначеними загальними методами в художньому конструюванні застосовується ряд спеціалізованих локальних методів, які спрямовані, в основному, на творчий процес інтелектуальної діяльності учнів: **методу аналогій** (дає позитивний результат на початковому етапі художньо-конструкторської діяльності по розробці моделей виробів, коли відбувається поступове накопичення знань, формування вмій і навиків. Цей метод заснований на копіюванні, тобто на опануванні традиційними основами художнього проектування моделей (прототипів)); **метод клаузул** (використовується на етапі творчого пошуку); **метод „проб і помилок“** (складає основу початкового ескізування); **метод теорії графів** (використовується для зображення проектної ситуації); **метод „послідовних поступок і наближень“** (складає зміст проектування в стадії творчої розробки і застосовується при оцінці результатів обробки алгоритму з комплексу критеріїв); **метод еkleктики** (використовується при виконанні проектування моделі „за стилем“ якогось традиційного проекту. Відбувається механічне поєднання художнього моделювання з аналогіями сучасних моделей. Особливо це помітно в недотриманні традиційних конструкторських технологій); **метод гармонізації і пропорціонування форм** (використовується для уточнення композиційного ладу (структури)); **метод асоціації** (знаходить вираження на вищому, завершальному етапі навчання – у процесі виконання учнями творчих завдань. Даний метод художнього конструювання розвиває вольові якості учнів, вчить їх продуктивному мисленню і евристичній творчій діяльності, необхідній для розробки художньо-конструкторських проблем); **метод робочого макетування** (впроваджується на всіх рівнях навчання і на всіх етапах проектування); **метод математичного моделювання** – основа оптимального проектування.

Використання прогресивних методів додає пізнавальній діяльності учнів винахідницької або евристичної форми творчого процесу. Ці методи допомагають розкрити перед учнями багатосторонність зв'язків художнього конструювання з наукою, економікою, технікою, а також із середовищем, пейзажем, побутом і людською психікою. Застосування цих методів робить професійну підготовку справжнім вихованням, забезпечує поступовий розвиток художньо-конструкторських здібностей старшокласників.

Розроблена класифікація методів художньо-конструкторської діяльності являє собою своєрідні послідовні

ступені в безперервному процесі творчого розвитку особистості. Дана класифікація не претендує на вичерпність, але вона дає змогу легше орієнтуватись організатору технічної творчості у виборі тих чи інших методів у певних педагогічних ситуаціях, в залежності від поставленої мети та завдань, принципу та змісту навчального процесу, віку учнів тощо.

В залежності від дидактичних цілей і змісту художньо-конструкторської діяльності її організаційні форми та методи навчання можуть бути різними. Вибір їх залежить від особистості вчителя, оскільки саме він реалізує заданий програмою зміст у спеціально організованому навчальному процесі, від контингенту учнів, бо саме на них спрямований педагогічний вплив, а також від умов функціонування педагогічного колективу. Але незалежно від форми організації уроків необхідно враховувати таке: форма діяльності завжди повинна пробуджувати й підсилювати інтерес до неї, бажання брати в ній участь. Процес діяльності, її характер і участь повинні приносити радість і емоційне задоволення; вибір учнями тих чи інших форм і конкретного змісту художньо-конструкторської діяльності повинен бути добровільним, з урахуванням індивідуальних інтересів, побажань, нахилів; діяльність повинна бути соціально-значущою, учням необхідно бачити важливість і корисність своєї праці; школярам треба відчувати реальний результат своєї діяльності на кожному етапі художнього конструювання.

Оскільки засвоєння досвіду художньо-конструкторської діяльності в процесі якої розвиваються творчі здібності учнів, досягається в результаті цілеспрямованого навчання, то необхідна особлива його організація за допомогою спеціально створених педагогічних ситуацій, вимагаючих від учнів творчої діяльності на доступному для них рівні. Ці ситуації конструюються шляхом пред'явлення вчителем учням проблемних ситуацій та проблемних завдань.

На основі вказаного вище, для формування художньо-конструкторських знань, умінь, навиків та розвитку творчих здібностей учнів, нами було запропоновано впровадити в практику навчання наступні форми роботи: колективні та групові (творчі завдання, конкурси, тижні мистецтва, мистецькі ранки (вечори), турніри дизайнерів, дискусії, покази колекцій та ін.); індивідуальні (клаузули, навчально-творчі завдання різного рівня складності, робота над розробкою індивідуальних дизайн-проектів та ін.).

Колективні та індивідуальні форми роботи були спрямовані на систематичне залучення школярів до участі в рішенні поставлених педагогом проблемних завдань. Головним у цій діяльності є оволодіння способами й досвідом самостійного пошуку, розвитку психічних структур, необхідних для творчості.

Засвоюючи в процесі художньо-конструкторської творчості знання і засоби діяльності, вже відомі суспільству, учні опановують способи самостійного набуття нових знань, вдосконалюють спеціальні вміння і навички.

Висновки:

1. Художнє конструювання – *основа професійної підготовки старшокласників* – має на меті сформувати творчий світогляд учнів, створити умови засвоєння художньо-конструкторських навичок та умінь, які потрібні для даного виду суспільно корисної діяльності.

2. Комплексна система навчання характеризується поєднанням навчального матеріалу по предметах художнього і *технічного* циклу. Тобто, структура змісту завдань передбачає здійснення вже традиційних міжпредметних зв'язків образотворчого мистецтва, креслення та трудового навчання з фізикою, математикою та ін. Навчання пов'язане з актуалізацією раніше отриманих знань і з творчим перетворенням одержуваної в ході проектування інформації. Навчальне проектування припускає широке використання інформаційних методів, як засіб збагатити творчий процес останніми досягненнями науки і техніки. Науковий і художній метод освоєння програми не можуть бути виведені один з іншого — вони знаходяться між собою у відношенні додатковості. У процесі художньо-конструкторської творчості відбувається взаємопроникнення і взаємовідображення цих вихідних способів. Комплексний метод забезпечує поступовість надходження інформації, яка є основною умовою ефективного сприйняття інформаційного потоку. Завдання учнів полягає в тому, щоб знайти художньо-конструкторський еквівалент потужному припливові нової наукової інформації, яка впливає на образний та емоційний початок творчості.

3. Найважливіший метод художньо-конструкторської діяльності – метод комплексного проектування, забезпечує поєднання теорії і практики в навчальному процесі. Комплексне проектування – основа для логічного вираження взаємозалежності зовнішніх і внутрішніх факторів і їх синтезу в процесі проектування. Найбільш істотним у методиці комплексного проектування є розгляд об'єкта проектування як цілісної системи взаємодіючих компонентів. Метод комплексного проектування допомагає розкрити в проектній моделі об'єкту і відбити в художньому образі загальне і особливе, яке і характеризує даний тип виробу, і виразити одиничне, авторське відношення до дизайн-проекту.

4. Проблемний метод проектування – розвиток комплексного методу – стимулює розумову і творчу діяльність учнів. Процес мислення бере свій початок у проблемній ситуації, що укладає нерозкриті програмою і невизначені дані. Рішення проблеми характеризується продуктивністю мислення – кожен акт думки викликає зміну проблемної ситуації і викликає подальший рух думки.

5. Зміст проблемного методу художнього проектування складається у виділенні з загальних задач програми на проектування локальних проблем для кожного учня й у залученні до його роботи даних конкретних соціологічних досліджень і новітньої інформації таких наук, як психофізіологія, біоніка та ін.

6. Основний принцип нової методики складається у впливі наукової і технічної інформації на інтуїтивний пошук учня, на його творчу яву і народження художньої ідеї. Проникнення наукових інтересів в область

художньо-конструкторської творчості запліднює його новими задумами. Усяке наукове і технічне досягнення йде на користь мистецтву дизайну.

7. Нова методика дає наукову організацію керування художньо-конструкторською діяльністю. Впровадження комплексного і проблемного методів здійснює помітний вплив на навчальний процес, робить його цілеспрямованим і забезпечує практичну досконалість проектування і ефективність організації творчої праці учнів і педагогів-художників.

Отже, учні, як майбутні художники-конструктори мають навчитися бачити проблему, виходячи з власних потреб чи потреб суспільства, і, працюючи над її вирішенням, використовувати вказані методи творчої діяльності. Запропонована методика не вичерпує всіх проблем, пов'язаних з методикою навчання учнів професії художника-конструктора. Це лише можливий шлях пошуку методів навчання старшокласників прийомів художньо-конструкторської діяльності в процесі трудової підготовки

ЛІТЕРАТУРА

1. Трофімчук В.М. Художнє конструювання – важливий етап формування творчої активності старшокласників. // Трудова підготовка в закладах освіти. – 2005. – №4. – С.43-47.
2. Трофімчук В.М. Етапи художньо-конструкторської діяльності старшокласників. // Трудова підготовка в закладах освіти. – 2006. – №1. – С.33-37.
3. Александров Е. О некоторых проблемах эвристического программирования. Серия „Организация и управление”. – М.: Наука, 1968. – 154 с.
4. Винер Н. Творец и робот: Обсуждение некоторых проблем, в которых кибернетика сталкивается с религией: Пер. с англ. – М.: Прогресс, 1966. – 103 с.
5. Волкотруб И.Т. Основы художественного конструирования: Учебник для худож. учеб. заведений. – 2-е изд., доп. и доп. – К.: Выща школа. Головное изд-во, 1988. – 191 с., 104 ил.
6. Зверева Н.М., Маскаева Т.Е. Дидактика для учителя: Учеб.пособие. – Н. Новгород: Нижегородский гуманитарный центр, 1996. – 131 с.
7. Кудрявцев Т.В. Психология технического мышления. – М.: Педагогика, 1975. – 304 с.
8. Лернер И.Я. Дидактические основы методов обучения. – М., 1981. – 185 с.
9. Матюшкин А.М. Проблемные ситуации в мышлении и обучении. – М.: Педагогика, 1972. – 208 с.
10. Махмутов М.И. Организация проблемного обучения в школе. – М.: Просвещение, 1977. – 240 с.
11. Рубинштейн С.Л. О мышлении и путях его исследования. – М.: АН СССР, 1958. – 147 с.
12. Фресс Поль, Пиаже Жан. Экспериментальная психология. – М.: Прогресс, 1966. – 296 с.

Резюме. В статье раскрывается практический аспект применения комплекса инновационно-организационных форм и методов формирования художественно-конструкторских знаний, умений и навыков старшеклассников в процессе трудовой подготовки.

Ключевые слова: методы обучения, формы обучения, старшеклассники, творческая деятельность, художественное конструирование.

Summary. This article encloses the practical aspect to applicate the complex of the innovational organizational forms and the methods in the forming of the art-designing skills in the process of the labour training.

Key words: the training methods, the training form, creative work, art designing.

Одержано редакцією 02.06.2006

УДК: 37.015.02: 371. 233.

Н.Б. ГРИЦАЙ

ФОРМУВАННЯ ПІЗНАВАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ УЧНІВ ПІД ЧАС ПОЗАКЛАСНИХ ЕКСКУРСІЙ У ПРИРОДУ

Резюме. У статті розкрито значення позакласних екскурсій у природу, описано методику їх проведення, дано поради вчителям біології щодо організації екскурсій у міські парки, а також проаналізовано вплив екскурсій на активізацію пізнавальної діяльності учнів із біології.

Ключові слова: екскурсії в природу, позакласна робота, активізація пізнавальної діяльності, біологічні ігри.

Постановка проблеми. Сьогодні вимагає нових підходів до організації навчально-виховного процесу в школі. Перед учителями стоїть завдання сформувати творчу особистість, здатну до активної діяльності з метою самореалізації як у професійному й особистому плані, так і в інтересах суспільства, держави.

У сучасній школі нині розробляється багато нових педагогічних технологій, впроваджуються активні та інтерактивні методи навчання, використовуються новітні інформаційні технології тощо.

Проте не можна забувати, що біологія як навчальний предмет має свої особливості. Під час вивчення цієї науки необхідне безпосереднє спілкування з природою. Тому важливого значення в процесі вивчення біології набувають екскурсії в природу. Так, В.К. Федорченко зазначає: „Попри те, що сьогодні здійснюється постмодерний аналіз виховання, обґрунтовується і вибудовується система ідеалів, цінностей, дискутується питання щодо доцільності та значущості форм і методів виховного впливу на дітей та молодь, виховний потенціал

ЗМІСТ

<i>Хом'як І.М.</i> Аналіз експериментального навчання української орфографії	3
<i>Парасюк І.А.</i> Морально-етичні засади «Руської трійці»	8
<i>Слободян М.Б.</i> Педагогічне новаторство Волинської гімназії та його вплив на організацію навчально-виховного процесу Кременецького ліцею ХХ ст.	11
<i>Кравченко Т.В.</i> Сімейна модель соціалізації особистості в сучасних умовах	14
<i>Повалій Л.В.</i> Особливості виховання підлітків в різних типах неповної сім'ї	16
<i>Тимошук Н.С.</i> Духовно-моральне становлення молоді в умовах особистісно орієнтованого виховання	19
<i>Хримова О.Л.</i> Дослідження вихованості і особистісного розвитку підлітка з проблемної сім'ї	22
<i>Хролець О.І.</i> Дитинство як предмет психолого-педагогічного вивчення	26
<i>Янциур Л.А.</i> Розвиток у дошкільників інтересу до творів образотворчого мистецтва	29
<i>Стаднік Н.В.</i> Мотивація відповідальності у дітей шестирічного віку	34
<i>Коренева І.М.</i> Використання міжпредметних зв'язків у процесі розвитку спостережливості молодших школярів	36
<i>Іванова Л.І.</i> Визначення рівня літературної компетентності молодшого школяра	39
<i>Сіранчук Н.М.</i> Діагностика образномовленнєвих вмінь учнів початкових класів	43
<i>Крижанська Л.В.</i> Національні цінності в початковій школі при організації національно зорієнтованого навчально-виховного процесу	48
<i>Лопухівська А.В.</i> Формування соціальної і комунікативної активності учнів сільської школи	53
<i>Барсукова Л.М.</i> Втілення теоретичних засад історико-краєзнавчої пошукової роботи учнів в практику навчально-виховної діяльності сучасної загальноосвітньої школи	55
<i>Комарницька В.Л.</i> Концептуальні засади формування громадянської свідомості старшокласників	59
<i>Дмитрів О.В.</i> Використання методу ситуативного навчання на уроках англійської мови у загальноосвітніх школах.	64
<i>Трофімчук В.М.</i> Організаційні форми та методи художньо-конструкторської діяльності старшокласників	67
<i>Грицай Н.Б.</i> Формування пізнавальної активності учнів під час позакласних екскурсій у природу	72
<i>Ганчин Л.В.</i> Особливості навчання усного мовлення у духовних семінаріях	78
<i>Головань Т.М.</i> Дитячі притулки в Криму у II половині XIX століття	82
<i>Коваль В.В.</i> Моральне виховання неповнолітніх у пенітенціарних установах як один з основних стратегічних напрямів підготовки їх до соціальної адаптації в суспільстві	86
<i>Потапчук Т.В.</i> Пісня як засіб виховання дітей	91
<i>Димченко С.С.</i> Педагогічні погляди та диригентська майстерність Андрія Бобиря	94
<i>Устенко К.О.</i> Оперно-хорова творчість М.В.Лисенка як засіб формування музично-естетичного мислення студентів	97
<i>Мельничук С.Ф.</i> Виконавське мистецтво і супроводжуючий його психологічний фактор – сценічне хвилювання	101
<i>Дем'яненко І.О.</i> Формування в учнів музичних шкіл навичок саморегуляції та контролю м'язового тону під час гри на гітарі	104
<i>Янциур М.С.</i> Індивідуальні навчально-дослідні завдання з професійної орієнтації при підготовці майбутніх вчителів трудового навчання	107
<i>Безкоровайна О.В.</i> Виховання духовної культури особистості студента засобами соціально-ціннісної діяльності	109
<i>Костюк Л.К.</i> Специфіка викладання навчальної дисципліни «Культурологія» в умовах інтеграції освітніх систем вищої школи України у європейський простір	115

Никон О.К. Організація самостійної роботи студентів з дисципліни „Основний музичний інструмент” в умовах кредитно-модульного навчання	120
Яковенко Л.П., Шипунова Н.О. Виховання музичного мислення студентів у процесі естетичної оціночної діяльності	123
Ульяновська Л.П. Вокальне виховання в учбовому хоровому колективі: спроба створення сучасної концепції	127
Цапун Р.В. Методи вивчення народного співу в студентському фольклорному колективі	129
Рабченко Т.С., Демченко В.В. Моніторинг як діагностична технологія виявлення готовності випускників вищих навчальних закладів до роботи з обдарованими дітьми.	132
Озерянська А.П. Загальна характеристика розвитку методики викладання іноземних мов у вищих навчальних закладах України (60-ті роки ХХ століття)	137
Терещук М.А. Музично-драматична діяльність, як засіб удосконалення навчально-виховного процесу на факультеті іноземної філології	140
Літвінчук С.Б. Формування технічного мислення студентів у процесі розв’язання продуктивно-технічних завдань із загальнотехнічних дисциплін	143
Самчук С.А. Художня інтерпретація музичного твору	146
Лукач О.М. До проблеми економічної соціалізації особистості в сучасних умовах	150
Колбіна Т.В. Шляхи оновлення змісту формування міжкультурної комунікації студентів економічного профілю в педагогічній системі вищого навчального закладу	152
Бондарчук А.А. Виховання у студентської молоді етики сімейних взаємин	155
Дучинський С.В. Теоретичні аспекти вокально-хорової виконавської діяльності	158
Пелячик І.Ф., Крижановська Т.І. Історичні аспекти проблеми творчого розвитку особистості засобами музичного мистецтва	160
Кирда А.Г. Визначення провідних тенденцій формування цілей освіти в розвинених країнах	164
Свердлова Т.Г. Формування в дітей комунікативних навичок і навичок спільної діяльності за допомогою японського досвіду групового виховання дошкільників	167
Заблоцька Л.М. Структура та зміст навчального процесу в початкових школах Великої Британії	172
Шимків І.В. Проблема оцінювання знань і моніторингу якості освіти в нормативних документах об’єднаної Німеччини	176
Каур О.С. Тенденції та пріоритети морально-етичного виховання підлітків у Франції	180
Григорчук І.С. Формування духовності в контексті християнської моральної свідомості.....	182
Відомості про авторів	185

Наукове видання

**ОНОВЛЕННЯ ЗМІСТУ, ФОРМ ТА МЕТОДІВ НАВЧАННЯ
І ВИХОВАННЯ В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ**

Збірник наукових праць

Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету

Випуск 34

Заснований у 1996 р.

Відповідальний за підготовку збірника до видання Янцур М.С.
Технічний редактор Кравчук В.Ю.
Комп'ютерна верстка Хильчук Т.К.

Здано до набору 10.06.2006 р. Підписано до друку 30.06.2006 р.
Формат 60x84 1/8. Папір офсетний № 1. Гарнітура Times New Roman. Друк різнографічний.
Ум. друк. арк. 28,24. Обл. вид. арк. 28,67. Замовлення № 19/1. Наклад 120.

Адреса редакції: 33028 м. Рівне, вул. Остафова, 31
Рівненський державний гуманітарний університет, кафедра професійної педагогіки і
трудової підготовки (к. 98, тел. 22-11-18)

Віддруковано в редакційно-видавничому відділі
Рівненського державного гуманітарного університету
33028 м. Рівне, вул. С.Бандери, 12, тел. 26-48-83

**О – 59 ОНОВЛЕННЯ ЗМІСТУ, ФОРМ ТА МЕТОДІВ НАВЧАННЯ І ВИХОВАННЯ В
ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ: Збірник наукових праць. Наукові записки Рівненського
державного гуманітарного університету. Випуск 34. — Рівне: РДГУ, 2006. — 188 с.**

ISBN 966 — 7281 — 08 — 5.

Збірник наукових праць містить статті з актуальних проблем теорії та історії педагогіки, дидактики вищої і загальноосвітньої школи, теорії і методики виховання та розвитку учнівської молоді в закладах освіти.

Опубліковані матеріали можуть бути корисними для науковців, учителів, практичних працівників освіти, керівників загальноосвітніх навчальних закладів, викладачів та студентів вищих педагогічних навчальних закладів.

УДК: 37: 371: 372: 373: 374: 376: 378: 379

ББК 74.20